

ÇALIŞMA RAPORU

(Londra : 20 Ekim 1960 - 16 Eylül 1961)

Prof. Dr. Yaşar KARAYALÇIN

I. Çalışma programı, II. Üç nokta, III. Çalışmalar (zaman bakımından). IV. Konu bakımından : 1. Genel konular. 2. Üniversite meseleleri. 3. Enstitüler. 4. Kütüphaneler. 5. Hukuk Öğretimi. 6. Ticaret hukuku öğretimi. 7. İngiliz hukuku. 8. Yüksek mahkemeler.

I — Çalışma programı :

Profesörler Kurulunca tasvip edilmiş olan çalışma programı şöyledir :

Dört ay :

- a) Lisan
- b) Enstitülerin çalışma ve öğretim usullerini inceleme (Bilhassa Bankacılık, Sigortacılık ve Mukeyeseli Hukuk Enstitüleri).

Altı ay :

- a) Ticaret hukuku öğretimi.
- b) Şirketler hukuku esas olmak üzere İngiliz ticaret hukuku.
- c) Atom hukuku (Hususî hukuk bakımından).

Bir - iki ay :

- a) Sigortacılar tarafından Zürih'de kurulmuş Atom Riskleri Araştırma Merkezinde çalışma.
- b) Hamburg'daki Max-Planck Enstitüsünü ziyaret.

Altı aylık çalışma raporundan aşağıdaki bölüm aynen alınmıştır :

«Hususî hukuk bakımından Atom Hukukunun başlıca problemleri geçen yıl verdiğim ihtisas dersinin bir bölümü olarak incelenmiş ve «Mesuliyet ve sigorta hukuku bakımından başlıca işletme kazaları» adlı monografide yayınlanmış bulunmaktadır. Hukuk öğretimi ve İngiliz hukukunun esasları bir hayli vaktimi almış olduğundan, üze-

rinde esasen çalışmış ve yazmış olduğum Atom hukuku üzerinde daha fazla durmamayı uygun bulmaktayım.

«Zürich'deki Araştırma Merkezini, üç yıl evvel, Londra'dan Ankara'ya dönerken ziyaret etmiştim.

«Malî imkânlarının müsait olmaması dolayısıyla Zürich'deki müessese ve Hamburg'daki Mukayeseli Hukuk Enstitüsü'nü bu defa göremeyeceğimi tahmin etmekteyim.»

Yukarda arz olunan sebepler dolayısıyla çalışma programımın son üç kısmı üzerinde durulmamıştır.

II — Üç nokta :

Londra'da on ay yirmi beş gün devam eden çalışmalarımı arz etmeden evvel üç noktanın belirtilmesi lüzumlu görülmüştür.

a) Üniversite öğretmenin yabancı memleketteki çalışmalarını, Türkiye'de yapılması mümkün, nazari çalışmalara hasretmesi kanaatimce isabetli değildir. Zira Üniversitenin bir öğretmeni, böyle bir çalışma yapması için malî imkân ve oldukça uzun bir zaman sağlamak suretiyle yabancı bir memlekete göndermesine lüzum yoktur.

Yabancı memlekette geçirecek müddetin üniversite ve memleketimiz bakımından verimli olabilmesi için, üniversite öğretmeni, bulunduğu memleketin kültür ve ilim havasını almaya, onun hayatını ve zihniyetini görmeye ve yaşamaya, meselelerini öğrenmeye bilhassa önem vermeli ve imkânlarına göre o zihniyet, hava, hayat ve meseleleri memleketimizdeki zihniyet, hava, hayat ve meselelerle karşılaştırmaya çalışmalı ve Türkiye'ye kendi ihtisas koluna olduğu kadar, fakültesine, üniversiteye ve memleketimize faydalı olabilecek bir fikir ve görüş hamulesi ile dönebilmelidir. Londra ve İngiltere gibi her zaman yabancı münevverlerin ilgisini çekmiş ve hatta hayranlığını kazanmış müstesna bir memleket ve şehirde geçirdiğim günler, bu ana görüşe uygun olarak, değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

b) İngiltere Hukuk sistemi, Kıta (Kara) Avrupası hukuk ailesi dışında kalır. Bir Kıta Avrupası memleketinde çalışacak hukukçu kısa bir hazırlıktan sonra doğrudan doğruya kendi sahasında araştırma yapmak imkânına sahip olduğu halde, İngiltere (veya Amerika'da) çalışacak bir hukukçu her şeyden evvel İngiliz (veya Amerikan) Hukukunun özellikleri üzerinde durmak mecburiyetindedir. Bu hazırlık devresi gerek mensup olduğumuz hukuk sisteminin İngiliz Hukukundan çok farklı bulunması, gerek memleketimizde İngiliz Hukukunun ana hatlarını veren tatmin edici çalışmalar yayınlanmamış olması dolayısıyla bir hayli uzun sürmektedir.

c) Bu raporda Londra'daki çalışmalarım sadece ana hatları ile gösterilmiş, teknik teferruata yer verilmemiştir. Londra'da bulun-

duğum süre zarfında yapılan çalışmaların ileride fırsat buldukça kitap veya makale halinde yayın alanına çıkartılması düşünülmektedir.

III — Çalışmalar (Zaman bakımından) (*)

IV — Çalışmalar (Konu bakımından) : Londra'da yaptığım çalışmalar genelden özele doğru şöyle hülâsa edilebilir :

1 — Genel Konular :

Fakülte tarafından iki yıl süre ile İsviçre'ye gönderildiğim vakti 1949 yılında üç ay Londra'da kalmıştım. Bu kısa süre içinde dikkatimi çekmiş ve memleketimizin siyasi, fikri ve idari hayatı bakımından son derece önemli olduğu neticesine vardığım iki konu üzerinde çalışmalarımı ilerletmeye karar verdim.

a) **Tarafsız araştırma müesseseleri** : Bu maksatla PEP. (Political and Economic Planning) yi ziyaret ettim ve bir ara kütüphanesinde çalıştım. Böylece PEP. ile kâr gayesi olmayan, özel ve tarafsız diğer araştırma müesseselerinin hukuki statüsünü, teşkilâtını, çalışma metotlarını ve malî meselelerini tesbit maksadı ile gereken belgeler temin ve tetkik edilmiştir. Bu ziyaretlerimin bilhassa PEP. de ilgi ile karşılandığını belirtmek isterim. Memleketimizde tarafsız ve özel bir araştırma müessesesinin kurulması zaruretine bu vesileyle bir defa daha işaret etmek isterim.

b) **Komisyon çalışmaları ve raporları** : İngiltere'nin büyüklüğünü sağlamış esaslardan biri de kanaatimce meseleleri ele alma ve hal tarzları bulma yolunda yıllardanberi - bir asırdan fazla - tatbik edilmekte olan pek basit bir metottur. Bu konuda Wheare'in «Government by Committee» (Oxford, 1955) adlı eseri, PEP.'nin yayınladığı «Advisory Committees in British Government» adlı rapor (1960), ayrıca İdare, hukuk, öğretim, sosyal sigorta.. gibi konulara ait bazı raporlar incelenmiştir. Bu konudaki çalışmalarımı ileride yayınlamayı düşünmekteyim.

2 — Üniversite meseleleri :

a) **Araştırma ve öğretimin teşkilâtlandırılması, plânlama, personel ve verim meseleleri** : Bu konuları muhtelif memleketler bakımından ele alan bir kaç eser - memleketimizin kültür, yüksek öğretim ve araştırma meseleleri üzerinde durulmak suretiyle - incelenmiştir. (World of Learning, 10. baskı, 1959 - 60; Flexner : Universities. American, English, German, 1930; McCrensky : Scientific Manpower in

(*) Raporun yalnız Üniversite kurullarını ilgilendiren bu kısmı Dergiye konmamıştır.

Europe, 1956; Koral, Soviet Education for Science and Technology, 1957, Dent : Universities in Transition, 1960.. gibi).

Bu vesileyle üzülmek istediğim husus, memleketimizde ya hiç bulunmayan veya bir iki kütüphanenin depoları yahut talogları arasında göze çarpmayan bu eserleri bir halk kütüphanesinin konulara göre yerleştirilmiş raflarında bulmuş olmamdır. Halk kütüphanelerindeki eserlerin seviyesi, ciddi eserleri okuma iştiyakı, iare servislerinin çalışma usulleri.. dikkatimi çeken ve gıpta ettiğim başlıca noktalar.

b) Londra Üniversitesi : İngiltere'de yüksek öğretim, İngiliz Üniversitelerinin meseleleri, statüsü, idaresi üzerinde umumî olarak durulduktan sonra Londra Üniversitesinin özel durumu, statüsü, teşkilâtı, kollejlerle olan münasebetleri, bilgi yayma çalışmaları (extra-mural activities), kütüphaneleri anahatlarıyla incelenmiştir (yukarıda zikredilen eserlerden başka : Commonwealth Universities Yearbook 1960, University of London Calendar, raporlar ve hukuk, ekonomi öğretimiyle ilgili metinler).

Londra Üniversitesi 1836 yılında bir imtihan ve derece (diploma) verme organı olarak kurulmuştur. External (dış) öğrenciler sistemi 1858'denberi tatbik edilmektedir. Bu sistem ve iç - dış öğrenciler ayrımı, yüksek öğretim problemlerimizi hal bakımından üzerinde durulması gereken bir husus olduğu kanaatındayım.

Londra Üniversitesine bağlı dört müessesede hukuk öğretimi yapılmaktadır (King's College, LSE, School of Oriental and African Studies, University College).

b) London School of Economics and Social Sciences (LSE) : Birkaç İngiliz seçkininin teşebbüsü ile 1895 yılında kurulmuş ve bugün bir nevi Sosyal İlimler Üniversitesi halini almış bulunan LSE'in kuruluş belgesi ve umumî olarak çalışmaları incelenmiştir (İngiliz şirketler hukukunun hususiyeti dolayısıyla bu tesis «Company limited by guarantee» şeklinde kurulmuştur). 1919 - 1937 seneleri arasında LSE'in direktörlüğünü yapmış olan Beveridge okul hakkındaki hatıralarını ve okulun bu devredeki meselelerini «The London School of Economics and its Problems» adlı eserinde yayınlamıştır (1960). LSE'in tarihçesi özel bir yüksek öğretim müessesesinin bir memlekette sosyal ilimler sahasında ne büyük bir hizmet ifa edebileceğini göstermesi bakımından da bilhassa dikkate şayandır.

c) School of Oriental and African Studies : Asya ve Afrikada idarî ve ticarî vazifeler alacak kimseleri yetiştirmek üzere öğretim yapacak bir müesseseye âcil bir ihtiyaç olduğu 1908 tarihli raporda belirtilmiş, sonraki çalışmalar neticesinde okul 1917 de açılmıştır. Okulun kuruluşu ve idare tarzı, bilhassa departman başlarının selâhiyetleri dikkati çekmektedir. Modern, Osmanlı ve Eski Türkçenin de

öğretildiği bu okulda bilgi yayma faaliyetleri, kısa kurslar, tatil kursları da yapılmaktadır. Okulun Hukuk Departmanında İslâm, Çin, Afrika hukuku üzerinde de çalışılmaktadır. 220.000 cildi aşan kütüphanesinde Türk dili ve Türkiye hakkında eserler bölümü de vardır. Türkiye hakkındaki yabancı eserler tam denebilecek durumdadır. Fakat Türkçe eserlerin gelişigüzel toplandığı söylenebilir. İstanbul Hukuk Fakültesi ile İktisat Fakültesinin oldukça tam dergi koleksiyonu hariç bu kütüphanede Türk Hukukuna ait kitaplara rastlanmamıştır.

3) Enstitüler :

a) **Institute of Advanced Legal Studies:** 1947 yılında Londra Üniversitesi tarafından kurulan bu Enstitünün gayesi hukuk alanındaki araştırmalar için merkez olmak, yüksek dereceler için çalışan öğrenciler ve hukukçular için seminerler tertip ve bir hukuk araştırma kütüphanesi tesis ve idame etmektir. Enstitünün kurulması Hukuk Öğretimi Komitesi'nin 1934 de yayınlanan raporunda teklif edilmiştir. (Bu raporda hukuk kütüphanelerinin meseleleri de incelenmiştir).

Enstitü kütüphanesinde kitap adedi 60.000'i aşmıştır. Master derecesi için çalışan hukukçuların ve ziyaretçi yabancı hukukçuların rahat çalışabildiği bu müracaat kütüphanesinde İngiliz ve Amerikan hukukuna ait kitaplar hâkim durumdadır.

Sürelî hukuk yayınları için hazırladığı toplu katalog, mukayeseli hukuk, A. B. D. Hukuku ve hava hukuku sahasında Oxford, Cambridge ve Londra Üniversitelerinde mevcut eserlere ait yayınladığı toplu listeler ve diğer bibliyografya çalışmaları Enstitü'nün aynı zamanda hukuk bibliyografyaları ve kütüphaneleri için bir işbirliği merkezi olarak gelişmekte ve hizmet etmekte olduğunu da göstermektedir.

b) **Institute of Bankers ve Chartered Insurance Institute:** Bu iki Enstitü, İngiltere'de bankacılık ve sigortacılık öğretimini düzenlemektedir. Her iki Enstitü'yü Londra'ya daha evvelki gidişlerimde ziyaret etmiştim. Sigorta Enstitüsünün sigortacılık sahasındaki öğretim çalışmalarına «Mektupla Öğretim» adlı kitabımda (s. 30-31) temas edilmiştir. Bu defaki ziyaretim esnasında bilhassa Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nün çalışmalarıyla ilgili incelemeler yapmış bulunuyorum. Bu husustaki müşahedelerim, gerekince, ilgili Enstitü'ye takdim edilecektir.

c) **Mukayeseli Hukuk Enstitüsü:** İngiltere'de mukayeseli hukuk çalışmaları gelişmemiştir. Bu Enstitü'nün, bizdeki bazı fakülte enstitüleri gibi güdük kalmış olduğu müşahede edilmiştir.

4 — Kütüphaneler :

Halk kütüphaneleri Londra'da gıpta edilecek bir şekilde teşkilâtlandırılmıştır. Halk kütüphaneleri hem müracaat, hem de ödünç

verme kütüphanesi olarak hazırlanmıştır. Kitapların raflarda sistematik tasnifi okuyucu için büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Okuyucu aynı zamanda üç kitabı dışarı çıkarabilmektedir. Son çıkan kitapları çok kısa bir zamanda okuyucunun istifadesine sunmak hususundaki titizlik ve hassasiyet bilhassa dikkati çekmektedir.

Londra ve Cambridge Üniversitelerinin kütüphaneleri üzerinde bu raporunda durmak istemiyorum. Burada sadece içinde çalıştığım veya sadece ziyaret ettiğim hukuk kütüphaneleri hakkındaki müşahedelerimi kaydetmeyi faydalı görmekteyim :

a) Hukuk kütüphanelerinde İngiliz hukukuna ait eserler, bilhassa kolleksiyonlar tam olduğu halde Kara Avrupası hukuku ile ilgili yayınlar dikkati çekecek derecede eksik ve kifayetsizdir. Mukayeseli hukuk literatürü ile meşhur olduğu kabul edilen Cambridge'deki «Squire Law Library» için de aynı müşahadeyi tekrar edebilirim.

b) Halk kütüphanelerinde olduğu gibi ihtisas, hukuk ve okul kütüphanelerinde de her şey okuyucu içindir. Hemen her kütüphanede öğrenciler, okuyucular için faydalı eserler ayrı bir yerde toplanmış ve asıl kütüphane yanında ayrı bir ödünç verme kütüphanesi kurulmuştur. Öğrenciler her iki kütüphaneden de kitapları dışarı alabilmektedirler. Bu son derece faydalı usulün Fakültemizde bir an evvel kabul ve tatbiki edilmesi temenni olunur.

5 — Hukuk Öğretimi :

Beni hukuk öğretimini bir bütün halinde incelemeye sevkeden, İngiltere'deki hukuk öğretiminin pek değişik hususiyetler arzemesi ve bu sistemin diğer öğretim sistemleri arasındaki yer ve değerini tesbit edebilmek ihtiyacı olmuştur. Asıl maksadım «Londra Üniversitesinde Ticaret Hukuku Öğretimi» ni tetkik etmektir. Dinlediğim derslerde edindiğim intibalardan ve okuduklarımdan, bu konunun ancak İngiliz hukuk öğretimi içinde ele alınabileceği neticesine vardım. Yeni lisans öğretimi ve imtihan yönetmeliği tasarısı dolayısıyla Genel Kurul'da ve komisyonlarda yapılan münakaşaları da göz önüne alarak bu konuda daha terafli bir çalışma yapılması gerektiğine kanaat getirdim. Bu maksatla yapılan çalışmaların hülâsası şudur :

Üç ay (11 Ocak - 22 Mart, 26 Nisan - 26 Mayıs) LSE'de üç ticaret hukuku öğretmeninin seminer ve amelî derslerine iştirak edilmiştir. (Prof. Gover, Lord Chorley, Mr. Diamond). Her üç öğretmenle ayrıca birkaç defa muayyen konular üzerinde görüşülmüştür. Çalışmalarım tamamlanınca bazı konularda şahsî görüşlerini öğrenmek maksadiyle Prof. Gover ve Mr. Diamond ziyaret edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletlerinde (Harno, Gover), Avusturya-Fransa - Almanya ve Rusya'da (Schweinburg, Kisch, Johnson vs.) hukuk öğretimine ait bazı kitap ve makaleler incelemiştir. Ayrıca Alman-

ya'da hukuk öğretimi sahasında yapılmak istenen reformla ilgili pek enteresan bir kitab da tetkik edilmiştir. (Die Ausbildung der Deutschen Juristen).

İngiltere'de hukuk öğretimini tenkidî bir şekilde inceleyen Prof. Gover'in pek etraflı (100 s.) makalesi ve Prof. Hanbury'nin kitabı, ayrıca Unesco'nun hukuk öğretimi ve Birleşik Krallık'da sosyal ilimler öğretimi konusunda yayınlandığı iki eser de incelenmiştir.

Hukukçuların (avukat ve dolayısıyla hâkimlerin) yetiştirilmesi konusunda İngiltere'de baroların rol ve ehemmiyeti Üniversitelerden fazla olduğu için Council of Legal Education ve Law Society'nin okulları ziyaret edilmiştir.

Ayrıca mektupla öğretim yapan iki özel hukuk okulunun (Gibson and Weldon, Metropolitan College of Law) çalışmaları hakkında etraflı bilgi edindim. Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsünde denediğimiz mektupla öğretim metodunun, yalnız Fakültemiz bakımından değil, umumiyetle yüksek öğretim sahasında da istikbali ve mühim bir rolü olduğu görüşünü burada tekrar etmek isterim. Londra Üniversitesinin «Commerce Degree Bureau» su ekonominin birinci ve ikinci kısım dersleri için mektupla öğretim metodunu başarıyla tatbik etmektedir. Bu misal de mektupla öğretim metodunun resmî müesseselerde tatbik edilmediği ve itibar görmediği kanaatinin ne kadar mesnetsiz olduğunu açıkça göstermektedir.

6 — Ticaret hukuku öğretimi :

İngiltere'de hukuk öğretimi «barrister» olacaklar için «Council of Legal Education» tarafından, «solicitor» olmak isteyenler için «Law Society» tarafından yapılır. Bu okullarda hukuk öğretimi tamamen meslekî ve teknik bir mahiyet arzeder. İngiltere'de hukukun üniversitelerde öğrenilmesi avukat ve dolayısıyla hâkim olmak için şart değildir. Akademik hukuk öğretiminin İngiltere'de pek eski bir mazisi yoktur. Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde (lâik) hukuk öğretiminin yasak olması Londra'da barolar tarafından hukuk okulları kurulmasının sebebi sayılmaktadır (Dent, s. 39 - 40). Üniversitelerin verdiği hukuk diploması baroların okullarında sadece bazı derslerden imtihan muafiyeti ve devam kolaylıkları sağlamaktadır. Üniversite diplomalarının esas itibarıyla onursal bir değeri vardır.

İngiliz üniversitelerinde hukuk öğretimi sahasında şu hususiyetler müşahede edilmiştir : 1 — Hukuk öğretimi Üniversitelerde dahi teknik bir mahiyet arzeder. Hukuk öğretim plânında kültür dersleri yoktur. 2 — Hukuk öğretimi için müsterek, tek şekil bir öğretim plânı mevcut değildir. 3 — İlk devre için öğrenim süresi üç yıldır. 4 — Ders adedi azdır; fakat okutulan konular öğrenciden etraflı bir şekilde, derinliğine ve umumiyetle tam olarak istenir.

İngiltere'deki ticaret hukuku öğretimini, yukardaki hususları gözönüne almadan anlamaya ve değerlendirmeye imkân yoktur.

Cambridge Üniversitesinin hukuk öğretim plânında ticaret hukuku dersine rastlanmamıştır.

Londra Üniversitesinin hukuk öğretim plânında durum şöyledir :

LLB (İlk hukuk derecesi) için ticaret hukuku adı altında sadece acente ve alım satım akdi okutulur ve bu ders seçimlidir.

LLM (İkinci hukuk derecesi) için de, sadece şirketler hukuku (Company law) ve deniz ticaret hukukundan yalnız denizde taşıma ve deniz sigortası bahisleri okutulur. Bu derslerin her ikisi de seçimlidir.

Baro imtihanlarında ticaret hukuku konularından sadece «Company law» imtihan konusudur.

«Solicitor» olmak için yalnız ticarî senetler, sigorta ve şirketler hukukundan imtihan verilir. Bir yıllık bütün öğrenim devresi içinde ticarî senetlere dört, sigorta hukukuna ise sadece bir ders saati ayrılmıştır. Bu derslerde tabiatıyla yalnız tatbikata anahatlarıyla temas edilebilmektedir.

Çok gelişmiş kapitalist bir devlet olan İngiltere'de hukuk öğretiminde ticaret hukukuna bu kadar az yer verilmesi Kara Avrupası hukukçuları için hakikaten hayretle müşahede edilecek bir husustur.

Bir ticaret hukuku profesörü bu durumu iki sebebe bağlamıştır : 1) Öğretim süresinin az olması, 2) her konuyu Üniversitede öğretmek imkânsızlığı.

Bu durumun diğer bir sebebi de belki hukuk sahasındaki ileri ihtisaslaşmadır. Hukukun temel kavramları öğrenildikten sonra ilgililer iş hayatının zaruretleri dolayısıyla muayyen sahalarda kendilerini yetiştirmeye mecbur kalmaktadırlar. Asıl merakı mucip olan husus, sistemli bir şekilde nazarî çalışmalar yapılmadan, Üniversite öğretmenlerinin yardımı olmadan bu ihtisaslaşmanın ve ticaret hukuku sahasındaki bazı büyük eserlerin nasıl hazırlanabildiğidir.

7 — İngiliz hukuku :

Kıta Avrupası Hukukuna göre yetişmiş bir hukukçu için muayyen bir ihtisas kolunda inceleme yapmadan evvel, İngiliz hukukunun umumî esasları ve kaynakları hakkında bir ön-çalışma yapmak şarttır. Böyle bir hazırlığın ve dolayısıyla, her iki sistem arasında yapılacak mukayesenin gerek formasyon, gerek yeni karşılaşılan müessese veya hal tarzlarının orijinalliği ve öğreticiliği bakımından da faydası aşikârdır. Bu mahiyetteki bir çalışmanın tek başına yapılamıya-

cağına şüphe yoktur. Bundan dolayı İngiliz hukukunun her kolundaki hususiyet ve farkları ekip halinde inceleme lüzumunu burada bilhassa belirtmek isterim.

İngiliz hukukuna ait çalışmalarımı ilgili olarak bu raporumda kaydetmeyi faydalı gördüğüm hususlar şunlardır :

a) Hukukun hemen her sahasında reform yapmak maksadiyle İngiltere'de ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar bilhassa hukukçu olmayanların ve bazı hukukçuların bekledikleri süratle ilerlememektedir. Her halde İngiliz hukukundaki reform çalışmaları ve gayretleri ayrı bir inceleme konusu olabilecek ehemmiyet ve vüsattedir.

b) İngiliz hususî hukukunun en ilgiverici tarafının **haksız fiil hukuku** olduğu neticesine varmış bulunuyorum. Sadece İngiliz haksız fiil hukukunu incelemek üzere bir meslekdaşımızın İngiltere'ye gönderilmesini temenni ederim.

c) Şirketler ve işletme hukukunun bir müşterek meselesi haksız rekabeti aşırı şekilde sınırlayan veya tamamen kaldıran tekeller konusudur. Bu konu hemen her ileri garp devletinde olduğu gibi İngiltere'de de ehemmiyetle ele alınmıştır (1948 ve 1956 tarihli kanunlar). Bu konuda memleketimizin gerçeklerini de gözönüne almak suretiyle Fakültemizde ekonomi, ceza ve ticaret hukuku bakımından müşterek bir seminer çalışması yapılmasının pek faydalı olacağı kanaatindeyim.

ç) 1948 tarihli Şirketler Kanununu tadil etmek için İngiltere'de bir komite kurulmuştur. Bu komite çalışmaları (müzakereler, ilgililer tarafından verilen sözlü veya yazılı izah, teklif veya tenkitler) zaman zaman yayınlamaktadır. 1948 tarihli kanunun kabulünden 12 yıl sonra yeni bir komite kurulmuş olması İngiliz şirketler hukukundaki muhtemel gelişmeler bakımından bilhassa dikkate şayan-
dır.

Ticaret hukukunun münferit konuları üzerindeki çalışmalarım hakkında bu raporda ayrıca durulmamıştır.

8 — Yüksek mahkemeler :

Londra seyahatımın bilhassa son ayında «Central Criminal Court» ve «High Civil Court»da duruşmalara girdim. İngiliz mahkemeleri muhtelif bakımlardan hem çok takdir, hem de çok tenkid edilmiştir. Bilhassa High Civil Court'da bir kaç dâvayı başından sonuna kadar takip ettim. Bu konuda müşahadelerimi şöyle hülâsa edebilirim :

İngiltere'de hukuk mesleğinin en bilgili ve kuvvetli zümresini yüksek mahkeme hâkimlerinin teşkil ettiği söylenir ve üniversite-

deki hukuk öğretmenleri bu durumu gıpta ile kaydederler. Yüksek mahkemede dâvaların adedi azdır. Hâkimlerin bilgisi ve meslekî kudreti ile iş adedinin fazla olmayışı bir araya gelince duruşmaların yabancı hukukçular için dahi ne kadar ilgi verici olacağı kendiliğinden ortaya çıkar. Çapraz sorgu (cross-examination) usulü hem ceza, hem de hukuk dâvalarında tatbik edilmektedir. Hâkim taraf sorgularına nadiren ve ancak zaruret halinde müdahale etmektedir. Çapraz sorgu usulü, kanaatimca, İngiltere'de avukatlığı gerçek bir sanat haline getiren başlıca sebepler arasında yer alır. Beni en çok tesir altında bırakmış olan diğer bir husus da hâkimin ilmî ve meslekî kudretinin karar tefhimi sırasında müşahede edilebilmesi imkânıdır. Hâkim önce tarafların iddia ve müdafaalarını, yazılı ve sözlü delillerini birer birer izah etmekte, sonra bunların münakaşasını yapmakta ve nihayet kararını bildirmektedir. Bazan bir saati geçen bu tefhim safhası, duruşmaların diğer safhalarında olduğu gibi, stenograf tarafından zaptedilmektedir. Bilhassa istinaf mahkemesinde duruşma tamamen teknik, meslekî, ilmî bir münazara halini almakta, taraf vekillerinden sonra, karar tefhimi safhasında her üyenin dâvayı izah, tahlil ve münakaşa etmesi ve hükümünü bildirmesi ve nihai kararın başkan tarafından aynı usule göre tefhim edilmesi hukukçuya gerçekden haz vermektedir.